

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารองค์การของหน่วยงานในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญในการบริหารงาน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินกิจการขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้นำคือบุคคลที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อองค์การและปฏิบัติภาระหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนให้คำแนะนำและประสานงานบุคคลเพื่อสร้างความเข้าใจในแผนงาน สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของการมีภาวะผู้นำทั้งสิ้น องค์การจะสัมฤทธิ์ผล และมีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับภาวะของผู้นำในหน่วยงานนั้น การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ดังที่ เฉลียว ดิโยน (2543, หน้า 131) ได้กล่าวว่า การแสวงหาแนวทางการทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงาน บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงต้องแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการใช้ความรู้ความสามารถให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาจะสะท้อนให้เห็นผลของการบริหารงานในสถานศึกษา แนวทางในการบริหารงานในยุคปัจจุบันจึงน่าจะเป็นวิธีการจัดการสมัยใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานทุกประเภทผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่จะดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เรียบร้อยและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

สถานศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน ดังที่ ธงชัย สันติวงษ์ (2535, หน้า 410) กล่าวว่า บทบาทของผู้นำจะเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ผู้นำที่ไม่มีความสามารถจะเป็นผู้ทำลายขวัญของบุคลากร ซึ่งเป็นผลทำให้การทำงานด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน จำรัส นองมาก (2531, หน้า 6 – 9) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำนับเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ผู้นำมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเจริญ หรือความเสื่อมของหน่วยงาน ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำทั้งในด้านการบริหารสถานศึกษา และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน จึงจำเป็นที่ต้อง

ตระหนักถึงพฤติกรรมผู้นำ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงาน และบุคลากรในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับภารกิจในส่วนที่รับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ ศิริอารยา (2530, หน้า 73) ได้เสนอการเลือกใช้พฤติกรรม หรือวิธีดำเนินการที่เหมาะสมกับตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา และสภาพแวดล้อมของหน่วยงาน จึงจะสามารถพัฒนาหน่วยงานให้มีความเจริญก้าวหน้าได้ Reddin (อ้างใน กิติ ตย์คานนท์, 2543, หน้า 44) ได้มีแนวคิดว่ามนุษย์มีความเป็นผู้นำด้วยกันทุกคน แต่มีส่วนแตกต่างกันที่พฤติกรรมผู้นำของแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนจะยึดมั่นแบบหนึ่งแบบใดตลอดไป บางคนก็ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การที่ผู้บริหารแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพองค์กรหรือหน่วยงาน ซึ่งในสถานการณ์หนึ่งอาจทำให้มีประสิทธิผลสูง แต่อีกสถานการณ์หนึ่งอาจจะทำให้ประสิทธิผลต่ำ

เมื่อกล่าวถึงผู้บริหารสถานศึกษาก็มักมีการกล่าวถึงภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โดยทั่วไปจะแสดงออกในลักษณะที่แตกต่างกัน ผู้นำจึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารงานเพื่อพัฒนาตนเองไปตามยุคสมัยให้ทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่ง ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2527, หน้า 135) ได้เสนอว่า ผู้นำจะต้องมีลักษณะความเป็นผู้นำในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นำจะต้องรู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ในยุทธศาสตร์เชิงรุก จึงจะสามารถจัดการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคง การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองการณ์ไกล ใฝ่รู้อยู่เสมอของผู้บริหาร เท่ากับเป็นการวางแผนในการมองอนาคต ภาวะผู้นำจึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งผู้บริหารอาจแสดงพฤติกรรมการบริหารในลักษณะที่เน้นความสำคัญของงานเป็นหลัก โดยกำหนดให้ผู้ได้บังคับบัญชาดำเนินตามนโยบายและแบบแผนมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์มาตรฐานและวิธีการทำงานความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ และผู้ได้บังคับบัญชา เป็นไปตามตำแหน่งหน้าที่ โดยมีลักษณะเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน ยึดถืองานเป็นหลักใหญ่ สนใจมุ่งมั่นในงานมาก ขยัน มั่นใจ กล้าทำ มีความคิดริเริ่มชอบกำหนดงานให้ผู้อื่น ไม่คิดถึงจิตใจของผู้อื่น การบริหารในลักษณะนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ร่วมงาน ทำให้ขาดความรู้สึกในความเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน เป็นการสกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เนื่องจากจะต้องอยู่ในกฎ ระเบียบอยู่ตลอดเวลา ทำให้ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2534, หน้า 7-8) ได้เสนอว่า การแสดงพฤติกรรมการบริหารในลักษณะที่แสดงถึงความเป็นมิตร มีการเคารพซึ่งกันและกัน เน้นมนุษย์สัมพันธ์ เป็นหลักในการทำงาน เอาใจคนทุกระดับไม่ต้องการให้ใครเกลียด จึงมีนิสัยเป็นกันเอง ยอมรับและเห็นใจผู้อื่น ให้ความสำคัญเรื่องสัมพันธ์ภาพกับบุคคลมากกว่าเรื่องงาน มีลักษณะเป็นผู้นำแบบ

มุ่งสัมพันธ์ การบริหารงานในลักษณะนี้อาจจะทำให้งานของหน่วยงานไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการควบคุม กำกับ และติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ในกรณีที่บุคลากรในสถานศึกษาขาดความรับผิดชอบ ไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง และอาจใช้สิทธิและเสรีภาพเกินขอบเขต ดังนั้นการทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี คำนึงถึงความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งรู้จักใช้ความสามารถของผู้ร่วมงาน ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญทั้งในมิติมุ่งงาน และมิติมุ่งสัมพันธ์ควบคู่กันไปในสัดส่วนที่เหมาะสม การบริหารจึงจะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูนนั้น จากการรายงานการประชุมผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน สมาคมโรงเรียนเอกชน ลำพูน (2546) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีพฤติกรรมภาวะผู้นำในการบริหารแตกต่างกัน ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ ได้แก่ ผู้บริหารที่ต้องการให้งานของสถานศึกษามีคุณภาพ และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ในการบริหารสถานศึกษาเอกชน มีการแข่งขันนำเทคโนโลยีมาใช้ในยุทธศาสตร์เชิงรุก ก็จะมีพฤติกรรมมุ่งงาน โดยไม่คำนึงถึงผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานจะเป็นอย่างไรต่องานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งมากเกินไป ด้วยเหตุผลประการนี้จึงทำให้ครูขอลาออกไปประกอบอาชีพอื่น เพราะมีผู้บริหารแบบนั้น ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้บริหารสถานศึกษาบางสถานศึกษาที่บริหารงาน โดยไม่มีการวางแผน ชอบทำงานแบบสบาย ให้ความสนใจคุณภาพและประสิทธิภาพของงานน้อย พฤติกรรมเหล่านี้ ทำให้การบริหารงานของผู้บริหารขาดประสิทธิผล ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จากผลการสอบระดับชาติในปีการศึกษา 2546 ที่ผ่านมา จากปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารควรจะมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ได้บังคับบัญชา มีเทคนิค และยุทธศาสตร์ในการบริหารงาน รวมทั้งให้ความสำคัญแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งแสดงออกถึงมิตรภาพ ความไว้วางใจ ความเป็นกันเอง ให้ความเคารพในความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษากับผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อความร่วมมือร่วมใจอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

ผู้ศึกษาปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้ช่วยฝ่ายมัธยมศึกษาในสถานศึกษาเอกชน

อำเภอเมืองลำพูน ได้สังเกตเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาน่าจะมีภาวะผู้นำทุกคน ซึ่งผู้บริหารบางคน อาจใช้ภาวะผู้นำไปในทางที่ไม่เหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์ ซึ่งเป็นเหตุให้งานนั้น ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ถ้าผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ บุคคล และสิ่งแวดล้อม ย่อมส่งผลให้การจัดการศึกษาในสถานศึกษาเอกชนเจริญก้าวหน้าตาม

วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานก็จะมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ส่งผลให้งานมีประสิทธิภาพ ผู้ปฏิบัติงานก็มีความสุขในการทำงาน ซึ่งจะได้ทั้งงาน และน้ำใจของผู้ทำงานจากสาเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน ว่ามีพฤติกรรมภาวะผู้นำด้านมุ่งงาน และมุ่งสัมพันธ์เป็นอย่างไร โดยใช้แนวคิดของ Halpin (1957, pp. 39 – 51) ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ อาจสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาภาวะผู้นำในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนด้านมุ่งงานและมุ่งสัมพันธ์ ตามการรับรู้และความคาดหวังของครูผู้สอนในสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูฝ่ายสนับสนุนการสอนและปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน ปีการศึกษา 2547

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านมุ่งงาน (Initiating Structure) และมุ่งสัมพันธ์ (Consideration) โดยใช้แนวคิดของ Halpin (1966)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ให้ความหมายของศัพท์บางคำในขอบเขตจำกัด ดังนี้
พฤติกรรมภาวะผู้นำ หมายถึง การแสดงออกถึงความสามารถในการนำกลุ่มผู้ร่วมงาน เพื่อดำเนินกิจกรรมของหน่วยงาน ไปสู่เป้าหมาย

พฤติกรรมภาวะผู้นำด้านมุ่งงาน (Initiating Structure) หมายถึง การแสดงออกที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงานในลักษณะที่เน้นความเข้าใจในการดำเนินงานตามระเบียบแบบแผน การสื่อความหมายที่เป็นระบบ และวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอน

พฤติกรรมภาวะผู้นำด้านมุ่งสัมพันธ์ (Consideration) หมายถึง การแสดงออกที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงานในลักษณะความเป็นมิตรที่ดี ความไว้วางใจ ความสนใจ และเอาใจใส่ยกย่อง นับถือกันและกัน มีความกลมเกลียวระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ หรือผู้รักษาการในตำแหน่งที่ทำหน้าที่บริหารสถานศึกษาเอกชน ในปีการศึกษา 2547

ครูผู้สอน หมายถึง บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งสายงานการสอนในสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน

การรับรู้ หมายถึง การมองเห็นพฤติกรรม และการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดของครูผู้สอน ที่มีต่อพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน

ความคาดหวัง หมายถึง พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ควรปฏิบัติในด้านการมุ่งงาน และมุ่งสัมพันธ์ ในสถานศึกษาเอกชน อำเภอเมืองลำพูน

สถานศึกษาเอกชน หมายถึง สถานศึกษาที่ขออนุญาตจัดตั้งโดยบุคคลหนึ่ง คือผู้รับใบอนุญาตทำหน้าที่จัดการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2525

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการศึกษานี้จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมกรบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาเอกชนในอำเภอเมืองลำพูน